

1. Cel projektu: W naszym projekcie zamierzamy porównać proces czytania i odbioru tekstów napisanych oryginalnie przez autora z tekstami, które zostały przetworzone (np. przetłumaczone) z innego języka. Obecnie wiele wiadomo o procesie przekładu, o tym, jak tłumacz podejmuje decyzje, oraz o sposobie przekazu znaczenia tekstu źródłowego w tłumaczeniu, które tworzy na potrzeby innego czytelnika. Wiadomo również, że proces tłumaczenia jest skomplikowany i potrzeba wiedzy i umiejętności, aby przetłumaczony tekst przekazał treść oryginału oraz był przystępny i zrozumiały dla odbiorcy. Wiadomo też, że przetłumaczone teksty posiadają pewne cechy, których nie ma w oryginale, czy w podobnych tekstach nieprzetworzonych. Na przykład, mają uboższe słownictwo, uproszczoną składnię, mogą również zawierać kalki strukturalne i nietypowe wyrażenia. Które cechy przetłumaczonych tekstów ułatwiają, a które utrudniają zrozumienie treści przez czytelnika? Czy na przykład tłumaczenie książki Olgi Tokarczuk na język angielski lub włoski czytane i odbierane jest tak samo jak jej oryginał? Jak zachowuje się czytelnik, kiedy tłumaczenie zawiera błędy językowe? Oto przykłady pytań badawczych, które podejmujemy w naszym projekcie.

2. Opis badań: Badania przeprowadzimy w trzech etapach, z udziałem licznej grupy uczestników, aby uzyskane dane pozwoliły nam na wyciągnięcie statystycznie istotnych wniosków w odpowiedzi na pytanie: czy tekst przetworzony przez tłumacza czyta się inaczej niż tekst nieprzetworzony (w oryginale)? Jako teksty, które będą czytać badani, posłużą nam: (1) teksty dostępne publicznie w języku polskim – przetworzone i nieprzetworzone, (2) teksty przetłumaczone w naszych wcześniejszych projektach, (3) tłumaczenia tekstów na język angielski i włoski (badanie we współpracy z badaczami z MC2 Lab Uniwersytetu w Bolonii). Dane z procesu czytania zbierzemy za pomocą okulografu, aby w sposób obiektywny zmierzyć i porównać ruchy gałek ocznych uczestników, którzy czytają tekst – tzw. fiksacje i re-fiksacje to korelaty wysiłku w umyśle czytelnika. Zarejestrowanie pracy oka pomoże nam wnioskować o dystrybucji uwagi między poszczególnymi elementami tekstu i ocenić stopień trudności, który towarzyszy przetwarzaniu informacji w procesie czytania. Jako że proces odbioru tekstu odbywa się w umyśle czytelnika, zamierzamy również zebrać dane za pomocą wywiadu oraz kwestionariusza, który pomoże nam ocenić stopień zrozumienia tekstu przez odbiorcę. W ten sposób uzyskamy triangulację obiektywnych pomiarów za pomocą okulografu i subiektywnych relacji uczestników. Nasi badani wykonają również szereg testów, abyśmy wiedzieli jak się różnią pod względem ogólnych umiejętności przetwarzania tekstu i umiejętności językowych.

3. Opis powodów, dla których podjęta została ww. tematyka badawcza: Nurt badań nad recepcją (odbiorom) przetworzonych tekstów, które proponujemy, praktycznie nie istnieje w przekładoznawstwie, chociaż okulografia od stosunkowo dawna jest wykorzystywana do badania procesu czytania zdań. Jedynym wyjątkiem tutaj są badania nad czytaniem i recepcją napisów filmowych w tłumaczeniach audiowizualnych. Tymczasem czytanie jest prawdopodobnie najczęstszym sposobem poszukiwania informacji. Wiele tekstów, które czytamy, zostało przetworzonych na nasz użytek, czyli przetłumaczonych przez tłumacza, zespół albo wstępnie przez maszynę/komputer, a następnie poprawionych przez człowieka w procesie tzw. post-edycji. Jako czytelnicy powinniśmy wiedzieć, czy potrzebne nam informacje znajdziemy szybko i czy będą one rzetelne.

4. Spodziewane efekty: Spodziewamy się, że pewne cechy (uproszczona składnia, często używane słowa lub wyrażenia) ułatwiają, a pewne (błędy językowe/tłumaczeniowe) utrudniają odbiór i dostęp do informacji w porównaniu z czytaniem tekstów nieprzetworzonych (oryginalnych). Jesteśmy przekonani, że wyniki naszych badań będą znaczące nie tylko dla przekładoznawstwa (jakość tłumaczenia i nastawienie na odbiorcę), ale również dla językoznawstwa (przetwarzanie informacji językowej) i psychologii poznawczej (wkład kognitywnego kontekstu czytelnika w proces konstruowania znaczenia).